

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

IV kvartal 2013

Sisukord

1

Sissejuhatus 3

2

Piimatoodete hinnamarginaalid 5

3

Lihatoodete hinnamarginaalid 15

4

Pagaritoodete hinnamarginaalid 20

Sissejuhatus 1

Töö eesmärgiks on kirjeldada toidukaupade hindade kujunemist ning tootja, töötaja ja jaekaubanduse marginaalide muutusi järgmiste tooterühmade hindades:

- või
- juust
- lõssipulber
- joogipiim
- hakkliha
- leib ja sai

Hinnamarginaal käesolevas aruandes mõõdab rahalises väärtuses osa, mille saavad tooteahela erinevad lülid jaehinnast.

Töö struktuuri ja metoodilise osa koostamisel on kasutatud Euroopa Komisjoni Põllumajanduse Peadirektoraadi, erinevate teadusasutuste ja uuringufirmade aruandeid.

Töö Eestit puudutav andmestik põhineb TNS Emori hinnavaatlustel.

Töös tehtud marginaalide kalkulatsioonide osas on konsulteeritud nii tootjate, töötajate kui ka neid esindavate katusorganisatsioonide esindajatega.

Töö on teostatud EV Põllumajandusministeeriumi tellimusel.

Uuringu aruande koostasid: Aivar Voog, Kaidi Reedi ja Katrin Männaste.

Sissejuhatus 2

Jaehinna kujunemise üldine skeem

Selgitused antud töö arvutustele

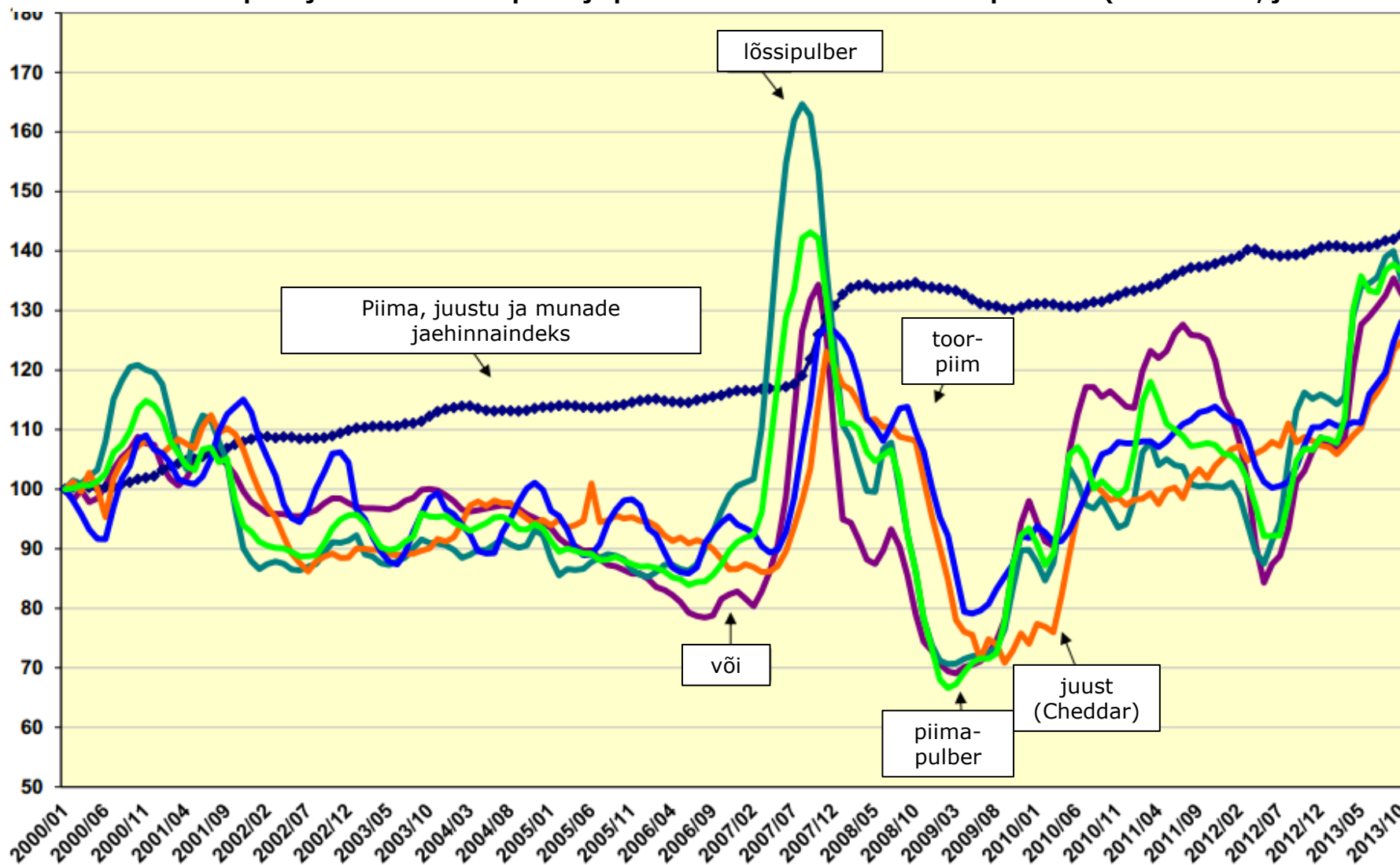
- Kaubanduse marginaal (M_j) arvutatakse järgmiselt: jaehinnast (P_j) on lahutatud käibemaks (KM) ning töötleva väljamüügi hind (P_t).
$$M_j = P_j - KM - P_t$$
- Töötleva marginaal (M_t) arvutatakse järgmiselt: töötleva väljamüügi hinnast (P_t) on lahutatud toote tootmiseks kulunud põhitooraine (nt toorpiima) kulu (P_f)
$$M_t = P_t - P_f$$

Piimatoodete hinnamarginaalid

Tootja, töötleva ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2013

Joonis 1: Hindade pikaajaline arenemine piima ja piimatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

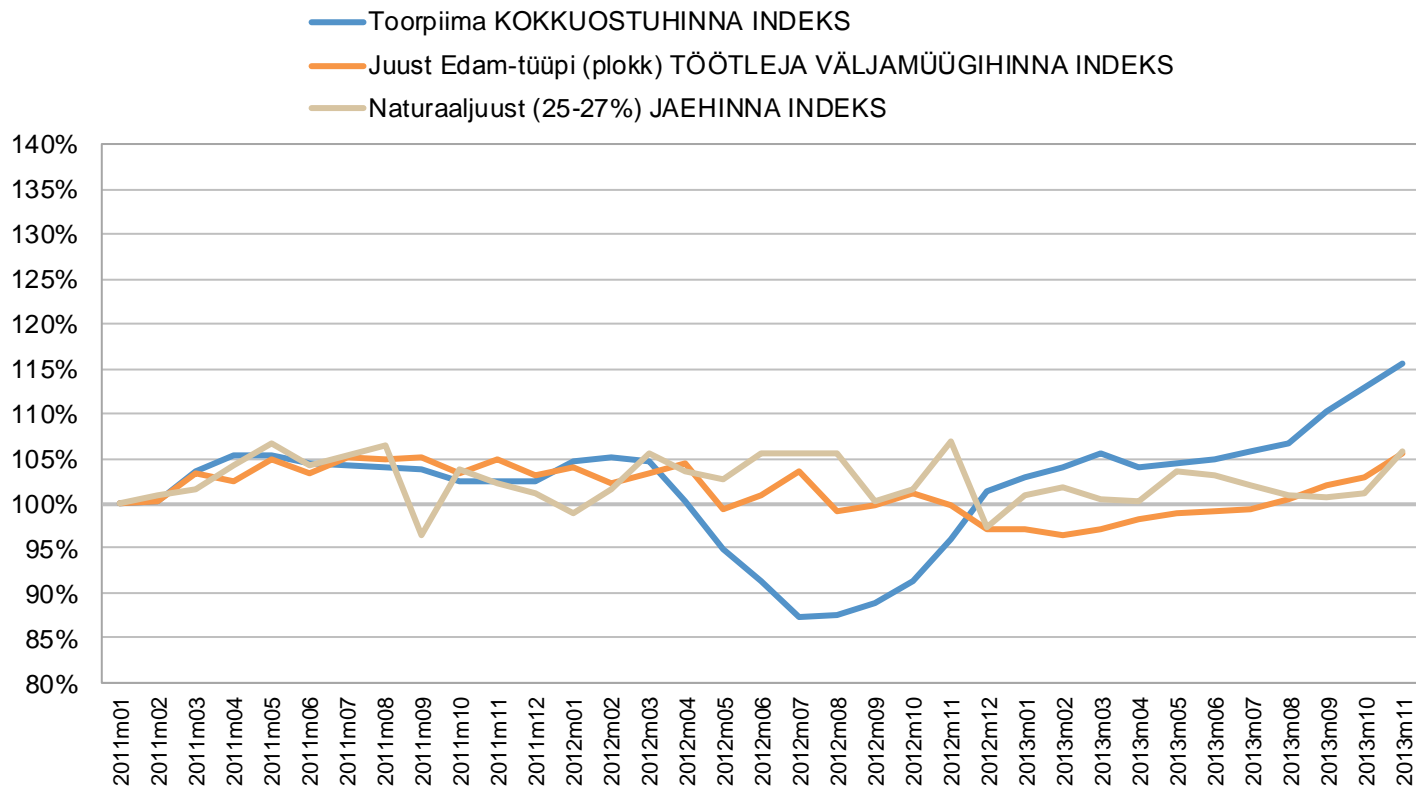

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Juustu hindade dünaamika Eestis 2011-2013

Joonis 2: Juustu ja toorpiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – november 2013 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Juustu hindade dünaamikat on viimase kahe aasta jooksul iseloomustanud üsna tugev asümmeetria. Toorpiima kokkuostuhinna kiire langus 2012. aasta esimeses pooles ning ka 2012. aasta keskpaigas alanud pidev toorpiima hinna kasv ei toonud juustu väljamüügi- ning jaehindades kaasa selget samasuunalist trendi. 2013. aasta lõpuks tõusis toorpiima kokkuostuhind vaatlusperioodi kõrgeimale tasemele. Töötleja väljamüügihind on 2013. aasta jooksul samuti pisut kasvanud, kuid teinud seda toorpiima hinnast oluliselt aeglasemalt. Juustu jaehind on 2013. aasta jooksul püsinud 2011. aasta alguse nn baastasemest veidi kõrgemal, kuid kindlasuunalist trendi jaehinna puhul välja tuua ei saa.

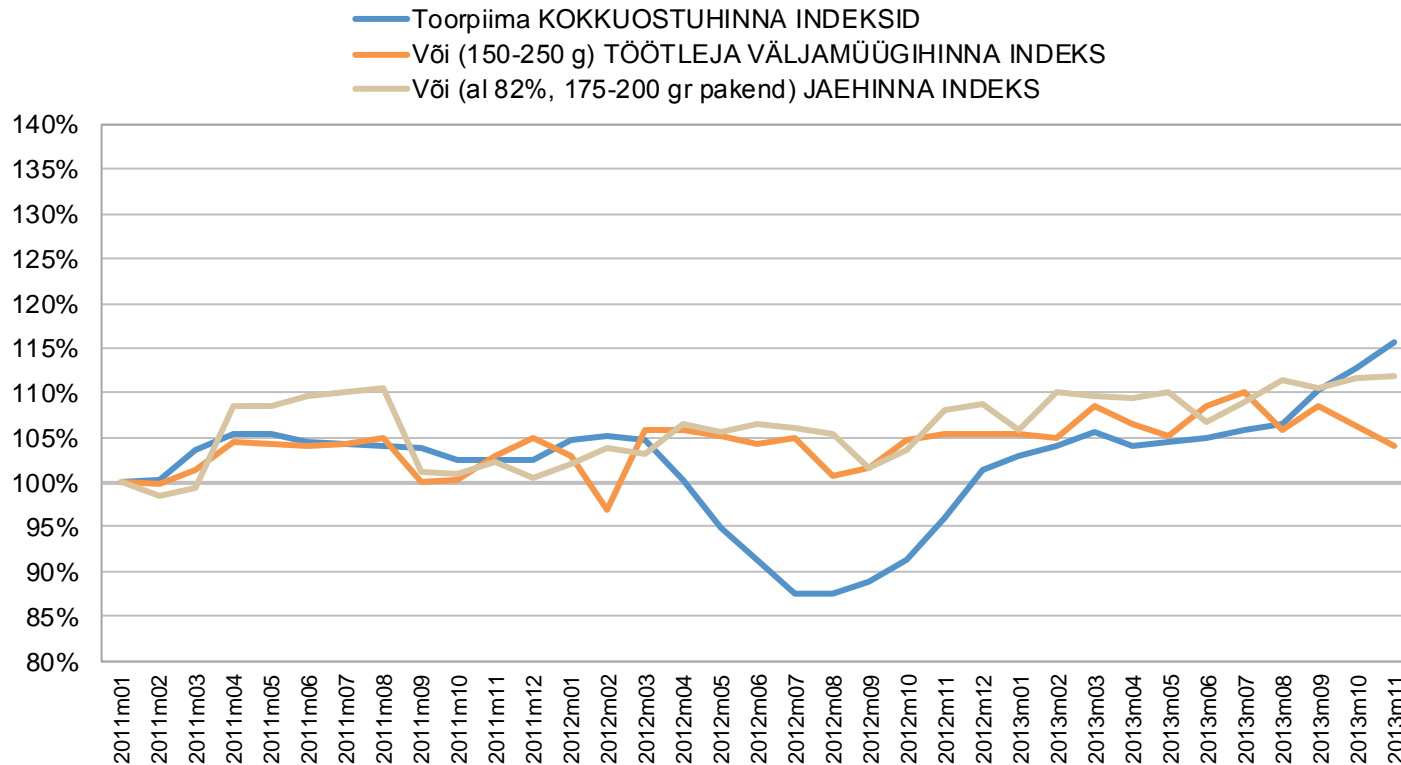
Kokkuvõttes tähendab see, et eelnenud kuudega võrreldes hinnamarginaalides suuri muutusi ei ole, kuid aastases tagasivaates on toorpiima osakaal naturaaljuustu jaehinnas märgatavalt kasvanud.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Või hindade dünaamika Eestis 2011-2013

**Joonis 3: Või ja toorpiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – november 2013
(hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)**

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Sarnaselt juustule on ka või hindade dünaamika olnud viimase kahe aasta jooksul asümmeetriline.

2012. aasta esimeses pooles üsna järsult langenud ning edaspidi pidevas tõusutrendis olnud toorpiima kokkuostuhind ei ole töötleja väljamüügihindadele ning või jaehindadele samasuunalist mõju avaldanud.

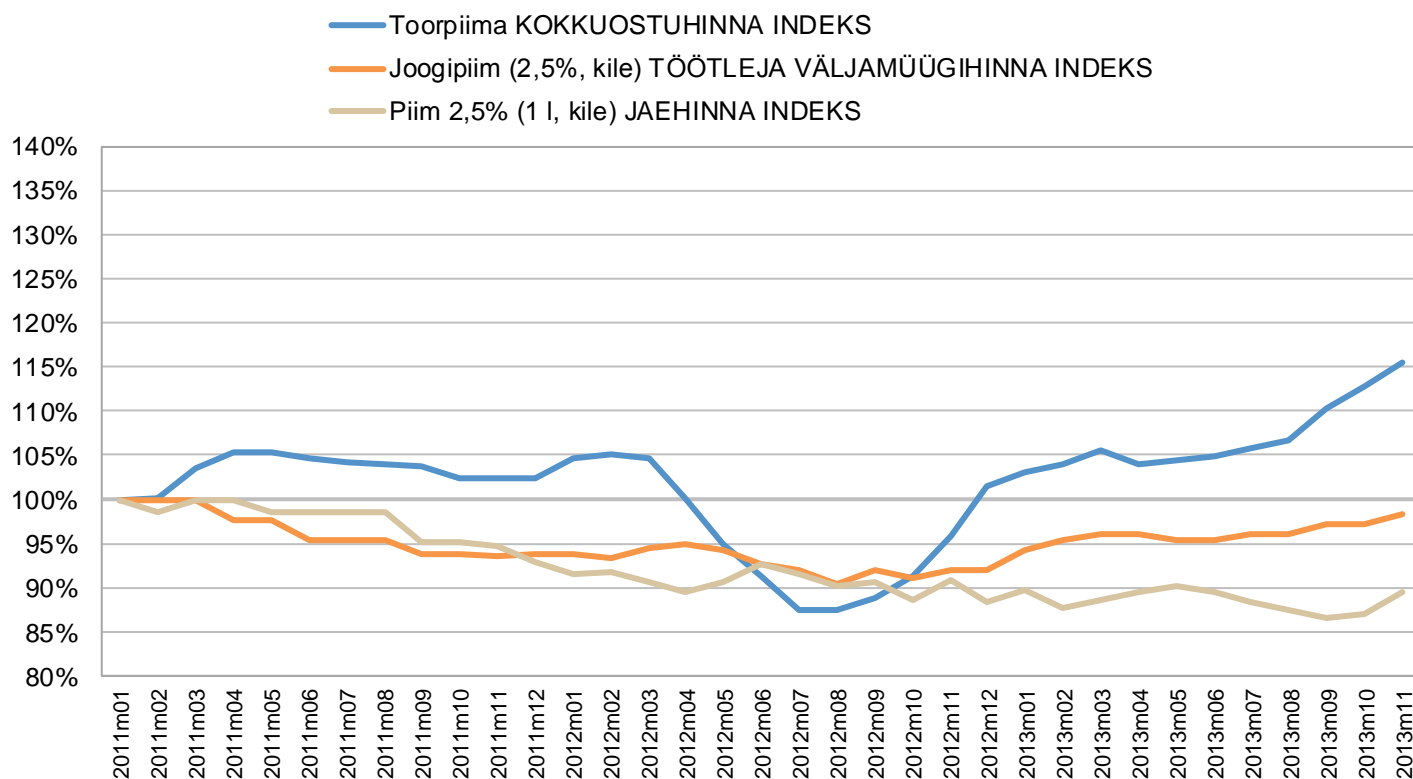
Töötleja väljamüügihinnad ja jaehinnad on 2013. aastal olnud kergelt kõikuva iseloomuga. Töötleja väljamüügihind püsis aasta lõpukuudel esimeste kvartalite tasemel; jaehind oli aasta lõpul pisut kõrgem kui aasta esimeses pooles.

Aastatagusega võrreldes on toorpiima osakaal või jaehinnas oluliselt kõrgem ning töötlemarginaal on järsult vähenenud.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Piima hindade dünaamika Eestis 2011-2013

Joonis 4: Toorpiima ja joogipiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – november 2013 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Juulikuu jae hinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Asümmeetria püsib ka joogipiima hindade kujunemises. Läänud aasta esimesel poolaastal kiires tempos langenud ning seejärel siiani jätkuvale tõusule pööranud toorpiima kokkuostuhind mõjutas töötleva väljamüügihinda ning jae hindu üsna vähe.

Joogipiima töötleva väljamüügihind liikus 2013. aasta jooksul küll kergelt tõusujoones, kuid kasv on olnud toorpiima hinnast oluliselt aeglasem. Piima jae hind langes uuringuperioodi madalaimale tasemele III kvartalis, aasta lõpul oli aga viimase kahe aasta keskmisel tasemel.

Aastatagusega võrreldes tähendavad ülalkirjeldatud hinnamuutused toorpiima oluliselt kõrgemat osakaalu lõpphinnas ning madalamat jae- ja töötlemarginaali. Viimastel kuudel on märgata eeskätt töötlemarginaali langust.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti piimatoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on Statistikaameti andmed toorpiima kokkuostuhindade ja TNS Emori poolt kogutavad andmed töötajate väljamüügihindade ning jaehindade kohta. Erinevate piimatoodete tootmiseks vajamineva toorpiima kogused saadi ekspertide küsitlemise tulemusena.

Juustu ja või marginaalide arvutamisel kasutatakse toorpiima rahalise kulu arvutamiseks korrigeerivaid koefitsiente, kuna näiteks juustu tootmisel jääb toorpiimast üle koort ja vadakut ning või tootmisel lõssi ja petti. Juustu puhul on korrigeerivaks koefitsiendiks 0.65 ja või puhul 0.52.

2.5% piima puhul arvestasime asjaoluga, et toorpiimast osa läheb kooreks, mida saab kasutada või tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks aluseks on kõrvaltoote - või - väljamüügihind, millest on lahutatud tööstuse omahind (ilma tooraine kuluta) ja muud kulud (logistika). Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 2.5% piimal 0.94;

Juustu marginaalide kalkulatsioon

1kg juustu Edam tootmiseks kulub töötajate andmetel 10.878 liitrit toorpiima (4.1% rasva). Juustu tootmiseks vajaminevast 10.878 liitrist toorpiimast jääb üle koort ja vadakut. Seega tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg Edam juustu (plokk) tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.65, kuna 35% juustu tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse kõrvaltoodete (koor ja vadak) müügis (andmeallikaks töötajate finantsnäitajad). Näiteks 2013. aasta novembrikuu toorpiima rahaline kulu 1 kg juustu tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.65 \times 10.878 \times 0.36137 = 2.56$ (ümardatult).

Tabel 1: Juustu hinnamarginaalid

Juust Edam-tüüpi eurodes						
absoluutarvuna	nov 12	sept 13	okt 13	nov 13	Muutus ± %	
					nov 13 / okt 13	nov 13 / nov 12
toorpiim	2,12	2,44	2,49	2,56	2,4%	20,5%
tööstusest väljamüügi hind (plokk)	3,25	3,32	3,36	3,44	2,5%	5,9%
töötlemismarginaal koos jaeboonustega	1,13	0,88	0,86	0,89	2,8%	-21,5%
pakendaja ja jaekaubanduse marginaal ilma boonustetata	3,20	2,75	2,75	2,94	6,9%	-8,3%
pakendaja ja jaekaubanduse marginaal koos boonustega, riulitasudega jne	3,36	2,92	2,91	3,11	6,7%	-7,6%
käibemaks	1,29	1,22	1,22	1,28		
väikepakendi jaehind	7,74	7,29	7,32	7,65	4,5%	-1,1%

Juust Edam-tüüpi						
protsendina	nov 12	sept 13	okt 13	nov 13	Muutus ± %	
					nov 13 / okt 13	nov 13 / nov 12
toorpiima osakaal	27%	33%	34%	33%	-2%	22%
töötlemismarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	12%	10%	9%	9%	-2%	-25%
pakendaja ja jaekaubanduse marginaali osakaal koos jaeboonustega	43%	40%	40%	41%	2%	-7%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
väikepakendi jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Või marginaalide kalkulatsioon

1kg või tootmiseks kulub töötajate andmetel 20 liitrit toorpiima (4.1% rasva). Või tootmiseks vajaminevast 20 liitrist toorpiimast jääb üle lõssi ja petti. Seega tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg või tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.52, kuna 48% või tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse kõrvaltoodete (lõssipulber ja pett) müügis. Näiteks 2013. aasta augusti toorpiima rahaline kulu 1 kg või tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.52 \times 20 \times 0.36137 = 3.76$ (ümardatult).

Tabel 2: Või hinnamarginaalid

Või (al 82%, 175-200 gr pakend)
eurodes

absoluutarvuna	nov 12	sept 13	okt 13	nov 13	Muutus ± %	
					nov 13 / okt 13	nov 13 / nov 12
toorpiima kulu	3,12	3,59	3,67	3,76	2,4%	20,5%
tööstusest väljamüügi hind	4,68	4,81	4,72	4,62	-2,1%	-1,2%
töötlemismarginaal koos jaeboonustega	1,56	1,23	1,05	0,87	-17,8%	-44,6%
jaemarginaal ilma boonusteta	1,72	1,73	1,88	2,00	6,0%	16,2%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	1,95	1,97	2,12	2,23	5,1%	14,1%
käibemaks	1,28	1,31	1,32	1,32		
jaehind	7,68	7,85	7,93	7,94	0,2%	3,5%

Või (al 82%, 175-200 gr pakend)

protsendina	nov 12	sept 13	okt 13	nov 13	Muutus ± %	
					nov 13 / okt 13	nov 13 / nov 12
toorpiima osakaal	41%	46%	46%	47%	2%	16%
töötlemismarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	17%	13%	10%	8%	-23%	-54%
jaemarginaali osakaal koos jaeboonustega	25%	25%	27%	28%	5%	10%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Lõssipulbri hinnamarginaali kalkulatsioon

Lõssipulbri tootmiseks kasutakse või tootmisest ülejäävat lõssi. 1 kg lõssipulbri tootmiseks vajalik lõssi kogus saadakse 12.5 liitri toorpiima töötlemisel võiks. Tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg lõssipulbri tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.47, kuna 53% lõssipulbri tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse või ja petipulbri müügis. Näiteks 2013. aasta augusti toorpiima rahaline kulu 1 kg lõssipulbri tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.47 \times 12.5 \times 0.36137 = 2.12$ (ümardatult).

Tabel 3: Lõssipulbri hinnamarginaal

Lõssipulber eurodes						
absoluutarvuna	nov 12	sept 13	okt 13	nov 13	Muutus ± %	
					nov 13 / okt 13	nov 13 / nov 12
toorpiim	1,76	2,03	2,07	2,12	2,4%	20,5%
tööstusest väljamüügi hind	2,78	3,03	3,00	3,05	1,6%	9,6%
töötlemisamarginaal	1,02	1,00	0,93	0,92	-0,4%	-9,3%

Lõssipulber						
protsendina	nov 12	sept 13	okt 13	nov 13	Muutus ± %	
					nov 13 / okt 13	nov 13 / nov 12
toorpiim osakaal	63%	67%	69%	70%	0,9%	10%
töötlemisamarginaali osakaal	37%	33%	31%	30%	-1,9%	-17%
tööstusest väljamüügi hind	100%	100%	100%	100%		

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

2.5% joogipiima marginaalide kalkulatsioon koos korrigeeriva koefitsiendiga

Antud juhul on toorpiima rahalist kulu korrigeeritud vastava koefitsiendiga. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks aluseks on kõrvaltoote – või - väljamüügihind, millest on lahutatud tööstuse omahind (ilma tooraine kuluta) ja muud kulud. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 2.5% piimal 0.94 (andmeallikaks töötajate finantsnäitajad).

Tabel 4: Joogipiima hinnamarginaalid korrigeeriva koefitsiendiga

Piim 2.5% kile, eurodes kg kohta

absoluutarvuna	nov 12	sept 13	okt 13	nov 13	Muutus ± %	
					nov 13 / okt 13	nov 13 / nov 12
toorpiim	0,28	0,32	0,33	0,34	2,4%	20,5%
tööstusest väljamüügi hind	0,40	0,42	0,42	0,42	1,2%	6,8%
töötlemarginaal koos jaeboonustega	0,11	0,09	0,09	0,08	-3,7%	-27,0%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,08	0,04	0,04	0,05	23,4%	-41,4%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,10	0,06	0,06	0,07	15,6%	-31,9%
käibemaks	0,10	0,09	0,09	0,09		
jaehind*	0,57	0,55	0,55	0,56	3,0%	-1,3%

* jaehind 1 liitri kohta on teisendatud jaehinnaks 1 kg kohta (1l piima kaalub keskmiselt 1.033 kg)

Piim 2.5% kile (%)

protsendina	nov 12	sept 13	okt 13	nov 13	Muutus ± %	
					nov 13 / okt 13	nov 13 / nov 12
toorpiima osakaal	49%	59%	61%	60%	-1%	22%
töötlemarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	16%	13%	12%	11%	-8%	-33%
jaemarginaali osakaal koos jaeboonustega	18%	11%	11%	12%	12%	-31%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeoonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

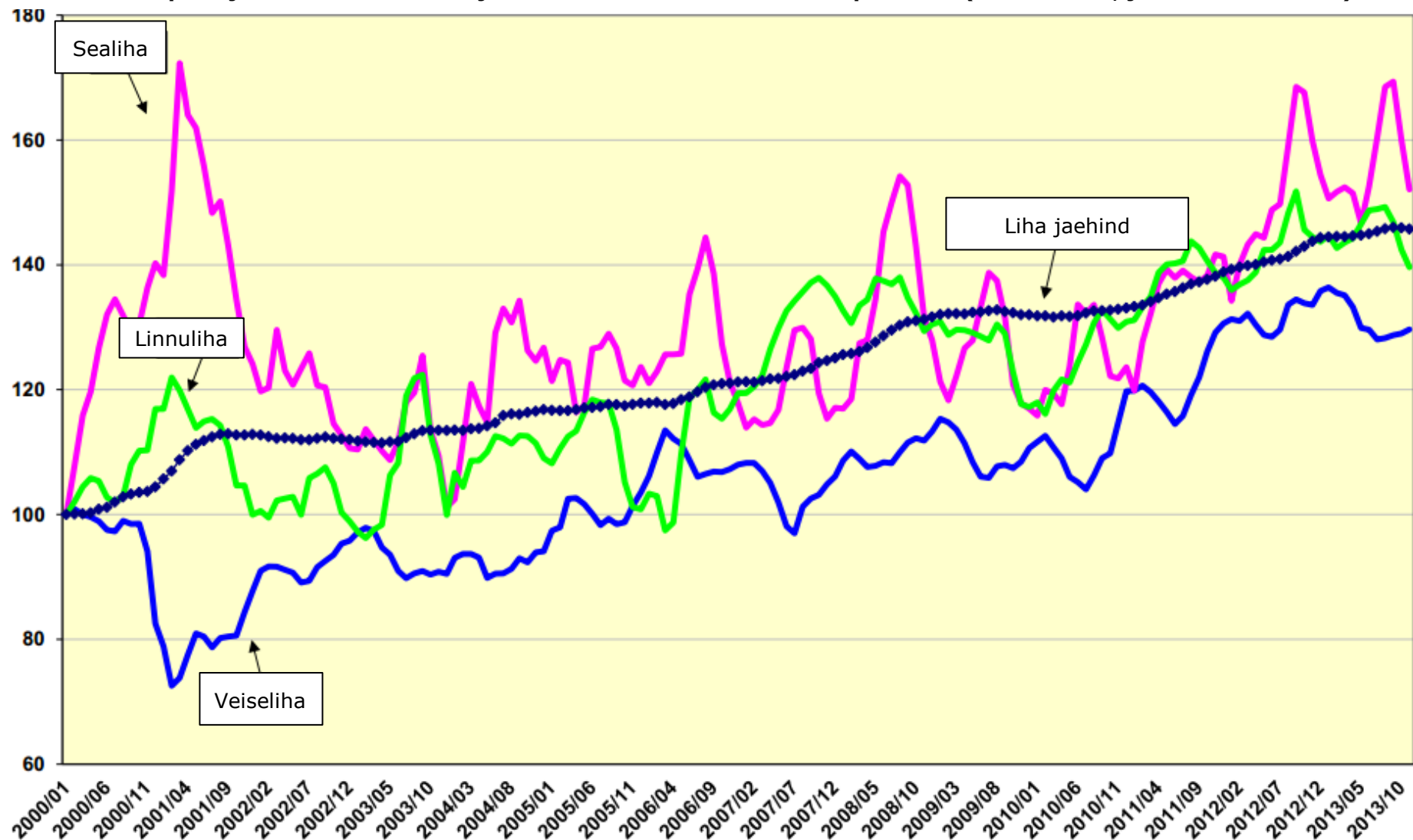
3

Lihatoodete hinnamarginaalid

Tootja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2013

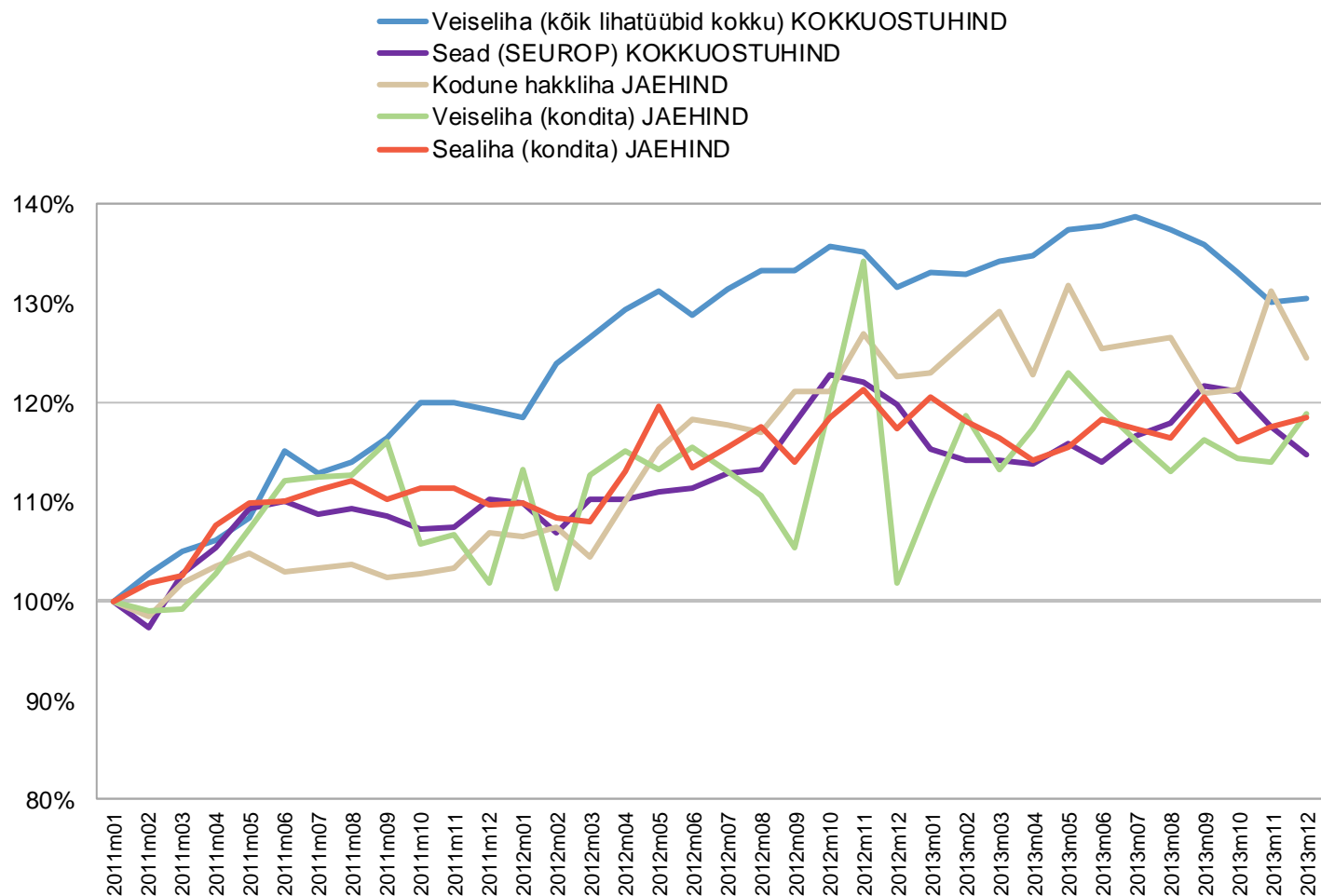
Joonis 5: Hindade pikaajaline arenemine liha ja lihatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Liha hindade dünaamika Eestis 2011-2013

Joonis 6: Sigade ja veiste kokkuostuhindade ning hakkliha jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – detsember 2013 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Liha puhul liikusid nii jae- kui kokkuostuhinnad kuni 2012. II kvartalini valdavalt vaid tõusujoones. Edaspidi saab täheldada kokkuostu- ja jaehindades ka lühemaid või pikemaid langusperioode. Veiseliha kokkuostuhind saavutas tippaseme 2013. aasta keskpaigas, sealiha kokkuostuhind on sarnaselt 2012. aastale saavutanud tippaseme sügisperioodil ning aasta lõpul taas langusse pööranud.

Koduse hakkliha jaehind on käesoleval aastal olnud kõikuva iseloomuga, aasta algus ning lõpukuudel hinnatasemes suuri erinevusi ei olnud. Aasta teisel poolel on stabiliseerunud ka varem suurelt kõikunud veiseliha jaehind. Kokkuvõtvalt liikus koduse hakkliha töötlemarginaal aasta teises pooles kasvu ning jaemarginaal vähenemise suunas.

* soojad lihakehad on ümber arvatud jahutatud lihakehaks ning hindu on korrigeeritud vastavalt EL-is kehtivatele standarditele (lihakeha koos pea, esijalgade ja sabaga). Seetõttu on Eestis makstav kokkuostuhind ligikaudu 5% kõrgem siintoodud korrigeeritud hinnast.

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti lihatoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on TNS Emori poolt Agriseire raames kogutavad töötajate andmed sealihaga ja veiseliha kokkuostuhindade ning koduse hakkliha jaehindade kohta. Koduse hakkliha väljamüügihinnad saadi töötajate küsitlemise tulemusena.

Hakkliha puhul oli vaatluse all kodune hakkliha, mille tootmisel on tootjapoolse info kohaselt kasutatud 50% ulatuses sealihaga ja 50% ulatuses veiseliha. Marginaali arvutamisel on arvesse võetud, et 1 kg koduse hakkliha tootmiseks on vajalik 1,02 kg liha (kadu kuni 2%). Samuti on arvestatud, et koduse hakkliha tooraineks kasutatava liha rahalise kulu arvutamisel tuleb keskmisi sea- ja veiseliha kokkuostuhindu korrigeerida vastavate koefitsientidega.

Eesti marginaalide kalkulatsioon – kodune hakkliha

2013. aasta III kvartali liha tooraine rahaline kulu 1 kg koduse hakkliha tootmiseks saadakse järgmiselt: $(0.51 \times 1,7440 \times 1.2) + (0.51 \times 2,3505 \times 1.5) = 2.87$

Tabel 5: Koduse hakkliha (50% sealiha ja 50% veiseliha) hinnamarginaalid

Kodune hakkliha eurodes					
absoluutarvuna	I kvartal 2013	II kvartal 2013	III kvartal 2013	IVkvartal 2013*	Muutus ± % IVkvartal 2013* / III kvartal 2013
liha toorainena (50 % veise ja 50% sealiha)	2,86	2,91	2,96	2,87	-3,1%
töötaja väljamüügi hind	3,82	3,58	3,73	3,83	2,8%
töötlemarginaal koos jaeboonustega	0,95	0,67	0,77	0,97	25,2%
jaemarginaal	0,74	1,00	0,74	0,70	-4,5%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,93	1,17	0,92	0,90	-3,1%
käibemaks	0,91	0,91	0,89	0,91	1,6%
jaehind	5,46	5,48	5,36	5,44	1,6%

Kodune hakkliha					
protsendina	I kvartal 2013	II kvartal 2013	III kvartal 2013	IVkvartal 2013*	Muutus ± % IVkvartal 2013* / III kvartal 2013
liha toorainena (50 % veise ja 50% sealiha)	52%	53%	55%	53%	23%
töötlemarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	17%	12%	14%	18%	-6%
jaemarginaal osakaal koos jaeboonustega	14%	18%	14%	13%	0%
käibemaks	17%	17%	17%	17%	
jaehind	100%	100%	100%	100%	

* esialgsed andmed

Esialgsetel andmetel on koduse hakkliha töötlemarginaal jätkanud IV kvartalis tõusu ning jaemarginaal püsib aasta esimese poolega võrreldes madalam.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötajate info

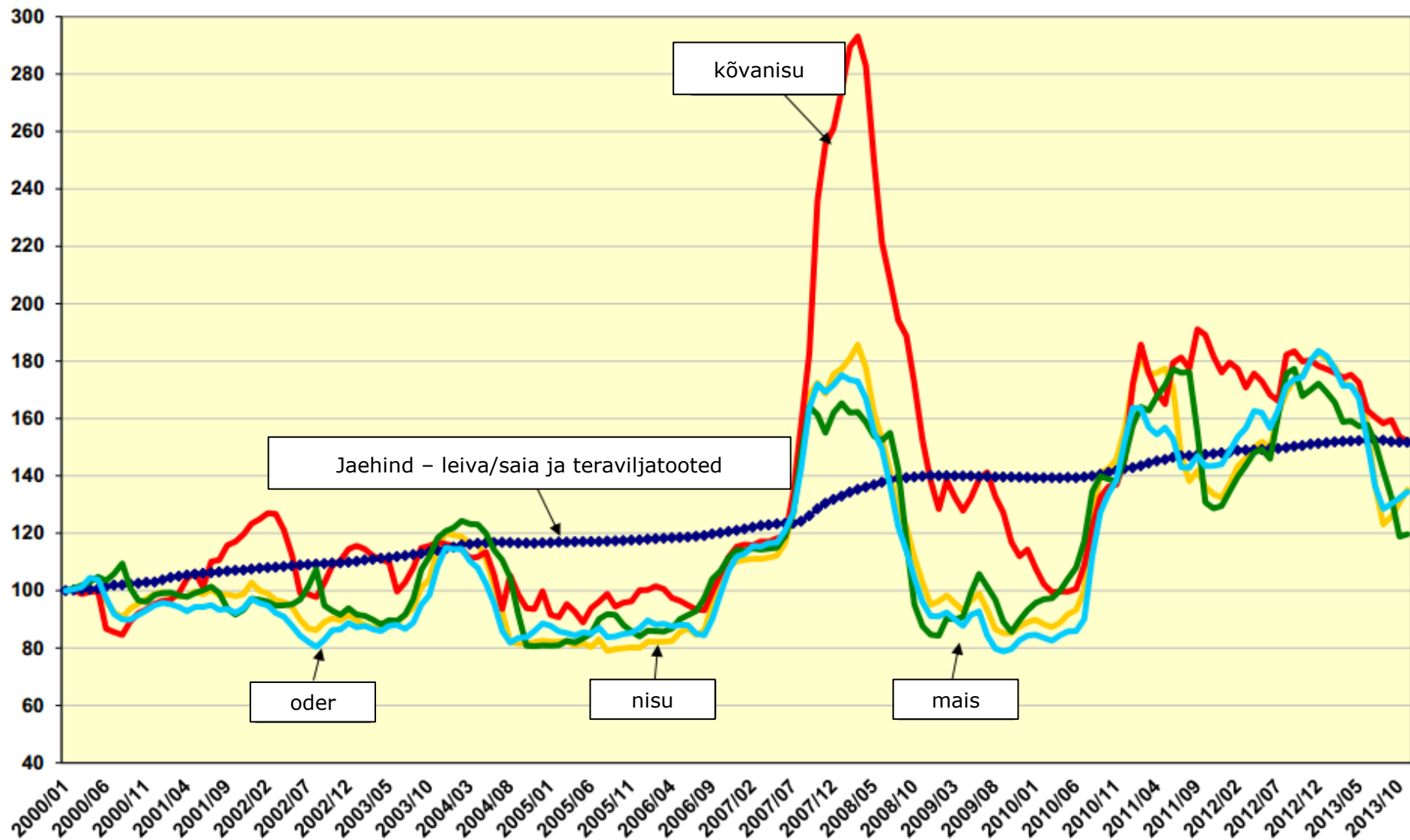
4

Pagaritoodete hinnamarginaalid

Tootja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2013

Joonis 7: Hindade pikaajaline arenemine teravilja ja teraviljatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

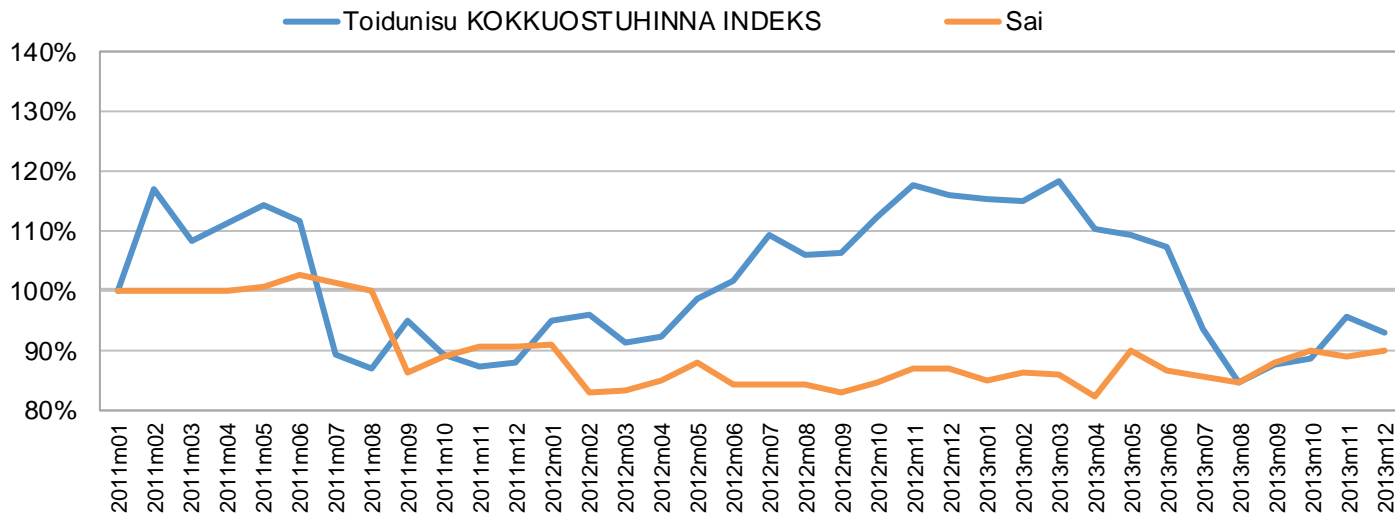

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

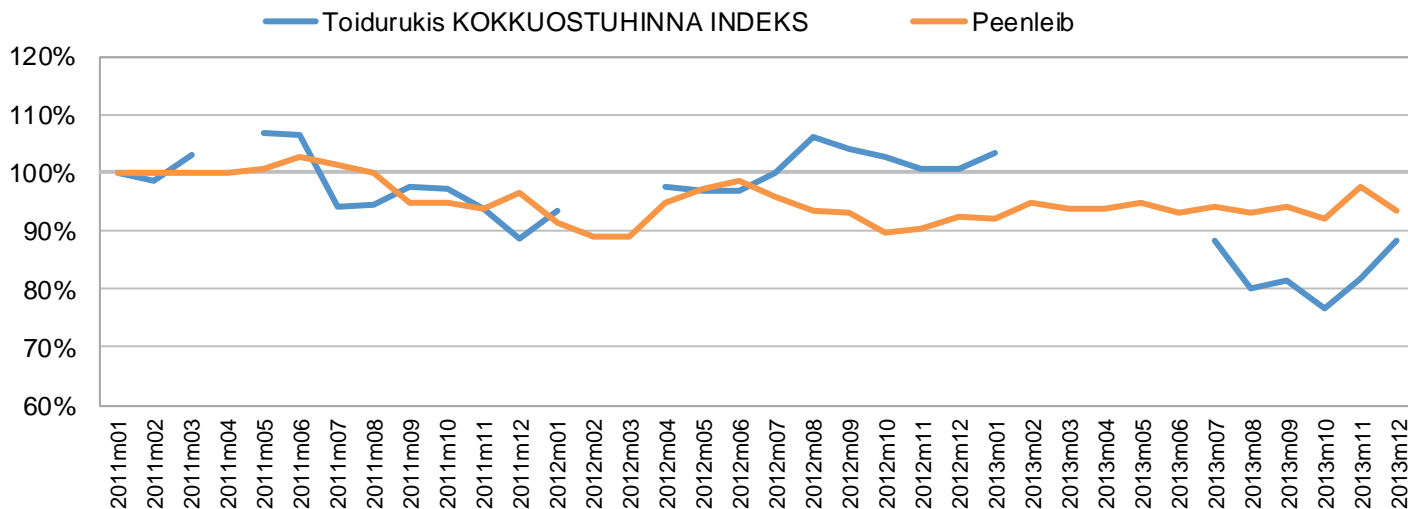
Pagaritoodete hindade dünaamika Eestis 2011-2013

Joonis 8: Toidunisu kokkuostuhinna ning saia jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – detsember 2013
(hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Saia põhitooraine hind langes 2013. aasta I poolaastal järsult, pöörates kergele tõusule sügiskuudel. Saia jaehind on juba 2012. aasta algusest püsinud üsna stabiilsena (kerge tõus alles 2013. aasta lõpul). Kokkuvõttes tähendab see, et töötlemarginaal on püsinud aasta teises pooles oluliselt kõrgemana kui aasta algul.

Joonis 9: Toidurukki kokkuostuhinna ning peenleiva jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – detsember 2013
(hinnaindeks, september 2011=100%)

Eesti tootjatelt kokku ostetud toidurukki kogused on viimastel aastatel vähenenud ning käesoleva aasta saagiperioodi kokkuostu hinnatase jäi nii aasta varasemaga kui ka käesoleva aasta algusega võrreldes madalamaks. Leiva jaehind on 2013. aastal püsinud stabiilsena, mis tähendab, et töötlemarginaal oli aasta teises pooles varasemast kõrgem.

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Eesti pagaritoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on TNS Emori poolt Agriseire raames kogutavad töötajate andmed toidurukki ja toidunisu kokkuostuhindade ning leiva- ja saiatoodete jaehindade kohta. Erinevate jahutüüpide ning peenleiva ja lauasaia keskmised väljamüügihinnad saadi töötajate küsitlemise tulemusena.

Kuna peenleiva puhul on teada, et ühest kg toidurukkist saadakse ligikaudu 0,7 kg rukkipüüljahu (kliid eraldatakse) ning ühe kg peenleiva tootmiseks kulub keskmiselt 0,6-0,7 kg rukkipüüljahu või rukkijahusegu, siis korrigeerivaid koefitsiente kasutatud ei ole, kuivõrd nimetatud osakaalud ligikaudselt tasakaalustavad teineteist.

Osade peenleibade koostisse kuulub (Leivaliidu andmetel kuni 20% ulatuses) ka nisujahu. Kuivõrd toidunisu ning toidurukki kg hind on viimastel aruandlusperioodidel erinenud vaid mõne eurosendi võrra, siis see marginaalide arvutusele olulist mõju ei avaldaks ning arvestatud on rukkipüüljahu kasutamisega.

Lauasaia puhul on teada, et ühest kg toidunisust saadakse ligikaudu 0,7 kg nisujahu (eraldatud kliid realiseeritakse teiste toodete tootmiseks) ning ühe kg lauasaia tootmiseks kulub keskmiselt 0,7 kg nisujahu, siis korrigeerivaid koefitsiente kasutatud ei ole, kuivõrd nimetatud osakaalud tasakaalustavad teineteist.

Eesti marginaalide kalkulatsioon – peenleib ning lauasai

Tabel 6: Peenleiva hinnamarginaalid

Leib (peenleib)
eurodes

absoluutarvuna	I kvartal 2013	II kvartal 2013	III kvartal 2013	IV kvartal 2013*	Muutus ± % IV kvartal 2013* / III kvartal 2013
toidurukis	0,19		0,15	0,15	1,3%
leiva tööstusest väljamüügi hind	0,99	1,01	0,99	1,07	7,6%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku, koos jaeboonustega)	0,80		0,84	0,92	8,7%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,22	0,20	0,22	0,15	-30,7%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,27	0,25	0,27	0,20	-23,6%
käibemaks	0,24	0,24	0,24	0,24	
jaehind	1,45	1,46	1,45	1,46	0,7%

Leib (peenleib)

protsendina	I kvartal 2013	II kvartal 2013	III kvartal 2013	IV kvartal 2013*	Muutus ± % IV kvartal 2013* / III kvartal 2013
toidurukis	13%		10%	10%	1%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku), ilma jaeboonusteta	52%		55%	59%	8%
jaemarginaal koos tööstuse poolt makstavate boonustega	19%	17%	18%	14%	-24%
käibemaks	17%	17%	17%	17%	
jaehind	100%	100%	100%	100%	

* esialgsed andmed

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlejate info

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti marginaalide kalkulatsioon – peenleib ning lauasai

Tabel 7: Lauasaia hinnamarginaalid

**Sai (lauasai)
eurodes**

absoluutarvuna	I kvartal 2013	II kvartal 2013	III kvartal 2013	IV kvartal 2013*	Muutus ± % IV kvartal 2013* / III kvartal 2013
toidunisu	0,24	0,22	0,18	0,19	5,2%
saia tööstusest väljamüügi hind	0,87	0,90	0,89	0,90	2,0%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku, koos jaeboonustega)	0,63	0,68	0,71	0,71	1,2%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,24	0,21	0,23	0,25	11,5%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,28	0,26	0,27	0,30	10,0%
käibemaks	0,22	0,22	0,22	0,23	
jaehind	1,33	1,34	1,33	1,39	3,9%

Sai (lauasai)

protsendina	I kvartal 2013	II kvartal 2013	III kvartal 2013	IV kvartal 2013*	Muutus ± % IV kvartal 2013* / III kvartal 2013
toidunisu	18%	17%	14%	14%	1%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku), ilma jaeboonusteta	44%	47%	50%	48%	-3%
jaemarginaal koos tööstuse poolt makstavate boonustega	21%	19%	20%	22%	6%
käibemaks	17%	17%	17%	17%	
jaehind	100%	100%	100%	100%	

* esialgsed andmed

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlejate info

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Kokkuvõte

Lääne-Euroopas ja Skandinaaviamaades on jaekaubandus domineerinud toidukaupade tarneahelas juba paarkümmend aastat. See peegeldub hindade kujunemise asümmeetrilisuses - jaehindade suhtelises sõltumatuses toormehindade langusest. Ka Eestis on seoses jaekaubanduse koondumisega (5 jaeketi käes on ligikaudu 90% jaeturust) nende positsioon toidukaupade tarneahelas tugevnemas, kuid see ei ole veel nii domineeriv kui näiteks Soomes.

Jaekaubanduse hinnasurve töötlejatele ja selle kaudu tootjatele on kaardistatud toodetest varasematel perioodidel suurim olnud joogipiima ja hakkliha puhul. Neid tooteid peetakse atraktiivseteks klientide juurdemeelitamise vahenditeks (nn *traffic builders*) ja jaekaubandus püüab nende toodete hinnataset hoida nii madalal kui saab, survestades selleks töötlejaid.

2013. aasta II pooles on aga koduse hakkliha toorainehinnad liikunud kergelt langevas ning töötleja väljamüügihinnad tõusvas trendis. Pigem kõikuva kui selgesuunalist trendi näitava jaehinna juures on see kaasa toonud töötlemarginaali tõusu 2012. aastast kõrgemale tasemele ning jaemarginaali ja tooraine osakaalu languse lõpphinnas.

Joogipiima puhul asümmeetria püsib; 2013. aasta vältel tõusutrendis jätkanud toorpiima hinna ning pigem stabiilse jaehinna juures tähendab see aasta varasemaga võrreldes toorpiima oluliselt kõrgemat osakaalu lõpphinnas ning madalamat jae- ja töötlemarginaali.

Pidevalt kasvava põhitooraine hinnast tulenevalt on töötlemarginaal 2013. aasta jooksul vähenenud ka teiste piimatoodete (s.o juustu- ja või) puhul.

Jaehinna ja tooraine kokkuostuhinna vahelist asümmeetriat on viimasel paaril aastatel märgata ka pagaritoodete puhul. Toidunisu ning toidurukki varasemast oluliselt madalam kokkuostuhind 2013. aasta saagiperioodil ei ole leiva-saia jaehindadele praktiliselt mõju ei avaldanud; eeskätt lausaia puhul kaasneb selle ning kasvanud töötleja väljamüügihinnaga kõrgem töötlemarginaal.

Kasutatud allikad

- Põllumajandusministeeriumi poolt tellitud uuringute aruanded (<http://www.agri.ee/uuringud-13/?id=33809>)
- TNS Emori Hinnaseire
- Ekseptintervjuud põllumajandustoodete töötajate ja jaekaubanduse esindajatega
- Agra CEAS Consulting (2007). *The gap between producer prices and the prices paid by the consumer*. Policy Department Structural and Cohesion Policies. Euroopa Parlament, Brüssel, Belgia.
- Bailey, D. & Brorsen, B. W. (1989). Price asymmetry in spatial fed cattle markets. *Western Journal of Agricultural Economics* 14(2), 246-252.
- Elitzak, H. (1999). *Food cost review, 1950-97*. U.S Department of Agriculture, Washington DC, USA.
- Euroopa Komisjon (2009). *Analysis of price transmission along the food supply chain in the EU*. Brüssel, Belgia.
- Karikallio, H., Arovuori, K. & Pyykkönen, P. (2009). *Vertical price formation in the Finnish food chain*. Helsingi, Soome.
- London Economics (2004). *Investigation of the determinants of farm-retail price spreads*. Department for Environment Food and Rural Affairs, UK.
- McCorrison, S. (2011). *Price formation, transmission and transparency in the food chain: Overview of critical issues*. A Presentation.
- Meyer, J. & Cramon-Taubadel, S. (2004). *Asymmetric price transmission: A survey*. Department of Agricultural Economics. Göttingen, Saksamaa.
- Roeger, E. & Leibtag, E. (2011). *How retail beef and bread prices respond to changes in ingredient and input costs*, U.S. Department of Agriculture, Washington DC, USA.
- Whitehall Associates (2004). *Price determination in the Australian food industry*. Australian Department of Agriculture, Fisheries and Forestry.